

СТАНОВИЩЕ

относно дисертацията за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
„МИТОЛОГИЧНИ ОБРАЗИ В „ШАХ-НАМЕ“ НА АБУЛГАСЕМ ФЕРДОУСИ“
докторант Сирма Веселинова Костадинова

Представената дисертация „Митологични образи в „Шах-наме“ на Абулгасем Фердоуси“ е структурирана според изискванията като тяло, съставено от увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Основният текст заема 177 стр., обемистата библиография – 14 стр.

Интересът към „началото на началата, ако ми бъде позволено да нарека така митологията, е отраднo явление, тъй като бележи стремеж да се прониква дълбоко, в сърцевината на нещата, за постигане на максимално точна и полезна информация. Тъкмо това се наблюдава напоследък. Паралелно с „Митологични образи в „Шах-наме“ на Абулгасем Фердоуси“, в която на няколко места се споменава за ролята на планина, върви процедура по дисертация, посветена на една от свещените планини на Китай, Тайшан, дисертация, чиято цел е детайлното, подробно опознаване на този обект във времето и пространството, докато се стигне до характеристика на обекта като „звено от национална, икономическа и идеологическа мрежа от проекти и кампании за комодификация на китайското културно наследство“ (стр. 89). В работа е подготовката на дисертация, озаглавена „Систематизация на китайския пантеон“ (ВТУ) и пр. Цитирам само най-близката до мене информация, но, изглежда, това е обща насока на активизиране интереса към древността на човечеството, която ще обогати неговата съвременност.

Митът, като изходен пункт, обаче, не е точка в пространството. Това е процес, който според казаното от такъв авторитетен специалист като А. Ф. Лосев, се оформя от три части: рудимент (онова, което е запазено от миналото), ядро и фермент (онова, което носи в себе си бъдещето). Така че, когато представяме някакъв мит, ние просто фиксираме моментно състояние в неговото развитие.

Аргументирайки своята тема, авторката си поставя задачата да извърши една твърде главоболна работа: да характеризира и дефинира понятия като мит, легенда, предание и т. н., така че е принудена да цитира внушително количество мнения и предположения, докато накрая формулира и собствени.

И доколкото тук става дума за използвана литература, която в общия комплект фигурира като библиография, бих искала настойчиво да препоръчам: нека се отворят за всички множеството трудове, цитирани в най-обемистата част на библиографията (източници на персийски език, стр. 182-190, 86 заглавия), абсолютно недостъпни за другоезичен, освен за ираноезичен читател. Частично решение има в текста на дисертацията, където се дават преводи на цитирани трудове, но нека достъпността бъде принцип. Още повече като вземем под внимание казаното в увода на труда относно това, че преводи на съответни ирански трудове в България, а и в Европа липсват.

В своето движение митът, митичният герой, търпят трансформации, преминават в друго качество, като един от най-близките и логични преходи е свързан с процеса на еухемеризация или историзация. Всъщност точно този процес привлича най-много вниманието на дисертантката. Фердоуси използва наличния материал, за да изгради,

развие, доведе до логичен край героите на епоса, а всъщност древните полулегендарни владетели, които водят началото си от митични герои. Преди героизацията, обаче, има етап на компилативна зооморфност, с бавен преход към антропоморфизация, при който все пак отнякъде стърчи опашка, рог и пр. Но ролята на тези герои за оцеляването и съществуването на човечеството е безспорна, все едно дали се възправят срещу чудовища, най-често хтонични, или предават на хората разнообразни познания и умения.

Този сложен и изключително бавен процес проследяват и други специалисти, близки до митологията. Искам да дам пример с изследването на един от най-компетентните познавачи на митове в Русия – Б. Л. Рифтин и неговия труд „От мита към романа“ (От мифа к роману, М., 1979) – става дума за китайска митология и за романи тип историко-епични. Правя това, за да привлека вниманието към още една страна на изследвания в тази насока – иконографията. Този момент е застъпен в дисертацията, но малко частично, а това, независимо дали става дума за словесна или визуална реализация, е безценна възможност за активизиране на паметта и въображението. При Рифтин впечатлява, например, една част от приложението, наречена „Указател на характерологични знаци, атрибути на персонажите и...“, която успешно доизгражда образа на митичния герой или неговата трансформация в реален герой. Ще се впечатлите и ще го запомните, ако знаете, че той, героят, има „брада от пет кичура“, или „вежди като гъсеници на копринена пеперуда“, или „четири зеници“, или „нос на дракон“... и пр. При това тук, както се полага при фолклора и особено при епоса, се развихря максимално хиперболизацията.

Може би споменатото по-горе би могло да бъде препоръка за следващи разработки, но то само ще спомогне в ориентирането и запаметяването, като имаме предвид все още недостатъчното познаване на иранската митология (а защо да не си признаем: и история?), и не забравяме сложната етническа картина, общото индо-иранско минало и т. н.

Все със цел по-добра ориентация бих препоръчала нещо, което, надявам се, няма да профанизира общия стил: преди изложението относно образа на известен владетел кратичко излагане на основния мит, с който той е свързан, дори под линия.

И пак в същата насока: добавяне към приложението на списък, който да обедини на едно място и да представи с основна характеристика или функция фигуриращите в текста същества от древния пантеон, герои от епичното повествование и др. подобни.

Дисертацията на С. Костадинова представя наситен със съдържание и аргументиран труд, несъмнено запълващ празнина в нашата научна и фактологическа информираност. Тя успешно се допълва и с представяните публикации. Преподавателската и преводаческата активност дооформят С. Костадинова като млад учен с изявена компетентност в сфера, на която предстои бъдещо развитие у нас.

Дори казаното дотук, без да бъде изчерпателно, ми дава основание да препоръчам на уважаемото научно жури да приеме за защита представената от С. В. Костадинова дисертация „Митологични образи в „Шах-наме“ на Абулгасем Фердоуси“. Стойността на този труд позволява (и изисква) той да бъде публикуван и да попълни и обогати българските достижения в тази област.

Проф. д-р Бора Беливанова

